

ĐẶC TRƯNG TRÌNH THẨM TRONG TIỂU THUYẾT *HOA SÚNG ĐEN* CỦA MICHEL BUSSI

Trần Chí Thức¹, Phạm Tuấn Anh¹, Trần Y Na¹,
Trần Thị Vân Anh¹, Ngô Hồng Khanh¹, Nguyễn Huỳnh Kim Chi

TÓM TẮT

Michel Bussi là nhà văn lớn của văn chương Pháp đương đại, đặc biệt thành công ở sáng tác trinh thám. Tác phẩm của ông, tiêu biểu là Hoa súng đen, mở ra nhiều địa hạt cho nghiên cứu và phê bình văn học. Nghiên cứu tập trung kiến giải tác phẩm ở các phương diện: Cốt truyện, nhân vật và thủ pháp tạo hiệu ứng trinh thám. Nếu cốt truyện, nhân vật bám sát đặc trưng thể loại trinh thám thì thủ pháp trì hoãn, bỏ ngỏ và đánh lạc hướng được nhà văn tận dụng triệt để nhằm tăng hiệu ứng trinh thám cho văn bản. Bài viết này không chỉ kiến giải đặc trưng trinh thám trong tác phẩm mà còn chỉ rõ thành công của Bussi trên văn đàn thế giới.

Từ khóa: *Trinh thám, thám tử, đánh lạc hướng, Hoa súng đen, Michel Bussi.*

DOI: <https://doi.org/10.70117/hdujs.3030-4652.87.5.2026.971>

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Michel Bussi (sinh năm 1965) là nhà văn, nhà chính trị học người Pháp. Đến nay, nhiều tác phẩm của Bussi đã được dịch, giới thiệu ở Việt Nam như: *Vết khắc hằn trên cát, Kho báu bị nguyên rửa, Hoa súng đen, Mã 612: Ai đã giết Hoàng tử bé?.... Hoa súng đen* là tiểu thuyết nổi trội trong sự nghiệp sáng tác của ông. Tác phẩm phản ánh nhiều vấn đề liên quan đến nghệ thuật, tình yêu và khát vọng tự do. Bussi khéo léo đan bện, chồng xếp các sự kiện, tình tiết, từ đó kích thích độc giả suy nghiệm, kiến tạo nghĩa cho văn bản. Bài viết tập trung kiến giải tác phẩm ở các phương diện: cốt truyện, nhân vật và các thủ pháp tạo hiệu ứng trinh thám.

2. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Nghiên cứu vận dụng, kết hợp phương pháp phân tích - tổng hợp và hệ thống. Phương pháp phân tích - tổng hợp được sử dụng để phân tích tác phẩm ở nhiều bình diện khác nhau dựa trên đặc trưng thể loại. Phương pháp hệ thống được vận dụng để trình bày chặt chẽ các vấn đề đặc trưng thể loại của tiểu thuyết trinh thám trong sáng tác của nhà văn. Ngoài ra, nghiên cứu còn kiến giải vấn đề từ nhiều góc độ dựa vào các tri thức xã hội, lịch sử, chính trị, văn hóa, tôn giáo nhằm tăng tính chuẩn xác, thuyết phục.

¹Trường Sư phạm, Đại học Cần Thơ; Email: ptanh@ctu.edu.vn

3. KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU VÀ THẢO LUẬN

3.1. Về tiểu thuyết trinh thám

Tiểu thuyết trinh thám là những áng văn xuôi viết về quá trình khám phá, truy tìm, giải mã bí ẩn, tội ác. Cristina Guarneri, trong bài viết *Các phương diện chủ đề, hình thức và tư tưởng của văn học hư cấu: Sự trỗi dậy của tiểu thuyết trinh thám*, nhận định: “Tiểu thuyết trinh thám là một thể loại riêng trong dòng văn học trinh thám, được xác định bởi một bí ẩn nằm ở trung tâm câu chuyện, bí ẩn đó nhất thiết và dứt khoát phải được giải quyết bởi một nhân vật cụ thể gọi là thám tử, có thể là thám tử tư hoặc cảnh sát, nhân vật này dựa vào các chứng cứ và phát hiện ra những dữ kiện liên quan, những dữ kiện giữ vai trò thiết yếu trong việc xác định ai là kẻ gây ra tội ác, cũng như bằng cách nào và vì sao tội ác được thực hiện” [3; tr. 63]. Theo đó, tiểu thuyết trinh thám có đặc điểm cơ bản sau:

Thứ nhất, tiểu thuyết trinh thám phải có tội ác hoặc cái chết. Cốt truyện trinh thám phát triển từ tội ác (cái chết) đến hành trình thám tử khám phá, giải mã. *Thứ hai*, nhân vật trong tiểu thuyết trinh thám phân thành nhiều tuyến đối lập, chủ yếu là thám tử và tội phạm. *Thứ ba*, tiểu thuyết trinh thám xoay quanh quá trình điều tra, khám phá các manh mối và bí ẩn liên quan đến một hoặc nhiều tội ác nhằm làm sáng tỏ sự thật. Hành trình khám phá, giải mã là yếu tố trung tâm, quan trọng trong thể loại này. *Thứ tư*, cốt truyện phải đảm bảo tính logic, chặt chẽ ba phần. Phần đầu là sự xuất hiện của án mạng và bí ẩn. Phần thắt nút là hành trình nhân vật thám tử tiến hành điều tra, khám phá những manh mối và những giả thiết được đưa ra. Phần mở nút là lúc bí ẩn được giải mã, sự thật được phơi bày. Trong tiến trình vận động, phát triển của thể loại trinh thám, các đặc điểm trên cũng thay đổi ít nhiều.

Trong *Thi pháp văn xuôi*, Tzvetan Todorov chia tiểu thuyết thành ba loại như sau: tiểu thuyết ẩn ngữ, tiểu thuyết đen và tiểu thuyết phân vân hồi hộp. Loại hình đầu tiên là tiểu thuyết ẩn ngữ (còn được gọi là tiểu thuyết trinh thám cổ điển). Tiểu thuyết ẩn ngữ tồn tại kết cấu nhị nguyên: “Truyện thứ nhất, truyện về tội ác, đã kết thúc trước khi bắt đầu truyện thứ hai [...] Truyện thứ hai này, truyện về cuộc điều tra, có một quy chế đặc biệt” [9; tr.11]. Truyện thứ hai hỗ trợ cho truyện thứ nhất. Loại hình thứ hai là loại hình tiểu thuyết đen. Tiểu thuyết đen gần như đồng nhất hai truyện, tập trung cho truyện thứ hai: “Tiểu thuyết đen là một tiểu thuyết trinh thám hợp nhất hai truyện, hoặc nói theo cách khác, phớt bỏ truyện thứ nhất và đem sự sống cho truyện thứ hai” [9; tr.14]. Các tội ác trong truyện không xảy ra trước mà diễn ra cùng lúc với hành động. Độc giả không thể đoán được điều bí ẩn nhưng sẽ hình thành hai hình thái: hiểu kỳ và phân vân hồi hộp. Loại hình thứ ba là tiểu thuyết phân vân hồi hộp. Loại hình này giao thoa hai loại hình trên: “Giữ lại của tiểu thuyết ẩn ngữ điều bí ẩn và hai câu chuyện, truyện quá khứ, truyện hiện tại; nhưng nó không thu hẹp truyện thứ hai thành việc dò tìm sự thật đơn thuần. Giống như trong tiểu thuyết đen, ở đây chính là truyện thứ hai chiếm vị trí trung tâm” [9; tr.19]. Lý thuyết của Tzvetan Todorov đã bổ sung và củng cố lập luận trước đó của Boileau - Narcejac: “Thể loại tiểu thuyết trinh thám không phân chia thành các loại. Nó chỉ đưa ra các hình thái khác biệt mang tính lịch sử” [Dẫn theo 9; tr.7]. Trong *Tiểu thuyết trinh thám: nguồn gốc và sự phát triển*, Meriem Salemi nhận định: “Tiểu thuyết trinh thám là một thể loại văn học điều tra tội phạm, giải quyết những bí ẩn và

theo dõi tội phạm. Thẻ loại này thu hút độc giả nhờ sự kết hợp giữa hồi hộp và phấn khích dựa vào trí tuệ và khả năng giải quyết các câu đố” [7; tr.146]. Về cơ bản, tiểu thuyết trinh thám là câu chuyện về tội ác và hành trình điều tra. Nhân vật thám tử đóng vai trò then chốt trong quá trình truy tìm hung thủ và đưa ra kết luận cho vụ án. Tương tự, trong *Bàn về quá trình vận động của trinh thám Việt Nam*, Phong Nam và Nguyễn Thành Khánh nêu quan điểm: “Truyện trinh thám được xây dựng dựa trên “lý thuyết trò chơi”, “câu đố” (nguyên tắc cơ bản ở đây là đố và giải đố). Nó đề cao phương pháp suy lý để giải quyết bí sự. Mô hình trinh thám (cổ điển) tiêu biểu thường được mở đầu bằng một vụ án (hình sự, trộm cướp) với các dấu hiệu hiện trường: nhân vật thám tử xuất hiện, tiến hành điều tra, thẩm vấn nghi can, nhân chứng, nghiên cứu các chứng cứ; truyện kết thúc bằng việc thám tử bạch hóa thông tin vụ án, chỉ ra hung thủ cũng như động cơ gây án của hung thủ” [6; tr.71]. Phong Nam và Nguyễn Thành Khánh khái quát hóa mô hình trinh thám cổ điển. Đó là một quá trình “câu đố và giải đố” vận hành theo logic chặt chẽ, lý trí và tư duy của con người. Trải qua quá trình vận động và phát triển, thẻ loại trinh thám đã xác lập vị trí mới trong tiến trình văn học.

3.2. Đặc trưng trinh thám trong *Hoa súng đen* nhìn từ cốt truyện và nhân vật

Trong *Những đặc trưng tiêu biểu của tiểu thuyết trinh thám*, Rakhimova bàn về cốt truyện trinh thám như sau: “Cốt truyện chính của tiểu thuyết trinh thám thường được xây dựng xoay quanh một tội ác hoặc một điều bí ẩn. Trong suốt quá trình tác phẩm diễn ra, người đọc cố gắng cùng các nhân vật tháo gỡ và lý giải các sự kiện. Sự phức tạp của cốt truyện cùng những tình tiết bất ngờ sẽ cuốn người đọc vào câu chuyện” [8; tr.78]. Bên cạnh đó, Đặng Thị Bích Hồng cho rằng: “Cốt truyện trinh thám thu hút độc giả bởi những câu đố bí ẩn mà nó đề ngỏ và những con đường dẫn dắt độc giả tham gia vừa như tội phạm nghiệp dư - kẻ dính líu tới một vụ hãm dọa tống tiền hay một hoạt động tình báo, gián điệp trong thế giới hư cấu, vừa như thám tử trong phòng - người sở hữu trí tuệ tuyệt vời với khả năng luận giải sắc sảo để tạo ra trật tự giữa một thế giới hỗn độn” [4; tr.51]. Tiểu thuyết *Hoa súng đen* được kiến tạo trên một cốt truyện phức hợp, kết nối nhiều sự kiện và tình tiết nhằm tạo sức hấp dẫn cũng như kích thích quá trình suy luận của độc giả.

Hoa súng đen được xây dựng bởi cốt truyện phân mảnh, lắp ghép. Cốt truyện dạng này có những đặc trưng riêng: “Tạo nên từ những sự kiện riêng lẻ, những mảng hiện thực đời sống có tính độc lập, tồn tại bên cạnh nhau nhưng cùng hướng về một chủ đề nhất định, tạo nên tính liên văn bản. Đó là kiểu kết cấu mang hơi hướng của tư duy hội họa lập thể. Do cốt truyện là những mảnh vụn rời rạc của hiện thực nên tính liên mạch, rõ ràng của nó bị phá vỡ hoàn toàn, không theo một trình tự thời gian, không gian hay mối liên hệ, gắn kết nào cả” [5; tr.48]. Cốt truyện *Hoa súng đen* có thể chia thành hai mảnh truyện lớn.

Mảnh truyện thứ nhất kể về hành trình điều tra vụ án của thanh tra Laurenc Sérénac cùng các cộng sự. Vụ án bắt đầu vào năm 1963 gắn liền với cái chết của Jérôme Morval. Ngay lúc đó, thanh tra Laurenc Sérénac nhận được những bức ảnh do kẻ nặc danh gửi đến. Mỗi bức ảnh đề cập đến một người phụ nữ kèm theo các con số bí ẩn. Các bức ảnh làm tăng thêm sự rối ren, phức tạp trong hành trình giải mã vụ án: “23-02 cho bức trong phòng làm việc. 15-03 cho bức ở sân nhảy. 21-02 cho bức trên bãi biển. 17-03 cho bức trong

phòng khách. 03-01 cho bức trên con đường phía trên Giverny” [2; tr.64]. Trong quá trình truy tìm hung thủ, hai thanh tra phát hiện thêm những manh mối về vụ giết người vào năm 1937, nạn nhân là cậu bé Albert Rosalba. Các vụ án đều có điểm tương đồng làm cho hành trình điều tra gặp nhiều khó khăn, thử thách. Cuối cùng, hai viên thanh tra mất dần khả năng toàn tri, khả năng đưa ra kết luận xác đáng đối với việc xử lý và giải mã các manh mối, từ đó tạm gác, bỏ dở vụ án.

Mảnh truyện thứ hai kể về cuộc đời của nhân vật “tôi”. Mở đầu tuyến truyện, tác giả khéo léo “đánh lừa” độc giả: “Ba người phụ nữ sống trong một ngôi làng. Người thứ nhất độc ác, người thứ hai dối trá, người thứ ba ích kỷ” [2; tr.9]. Các nhân vật có nhiều nét khu biệt: người thứ nhất là nhân vật “tôi” - người lớn tuổi nhất, hơn tám mươi tuổi; người thứ hai là Stéphanie Dupain - cô giáo tiểu học; người thứ ba là Fanette Morelle, mười một tuổi. Bussi tinh tế dẫn dắt độc giả lật mở từng trang sách, khám phá và nhận ra sự liên kết giữa ba nhân vật. Cuối tác phẩm, độc giả vừa cảm thấy mơ hồ, vừa hứng thú khi nhận ra rằng ba nhân vật chỉ là một người. Những sự kiện và tình tiết liên quan đến Fanette Morelle và Stéphanie Dupain thực chất phản ánh các giai đoạn trong cuộc đời của nhân vật xưng “tôi”. Ở thời điểm hiện tại, nhân vật “tôi” đã tám mươi tư tuổi. Khi còn nhỏ, “tôi” - cô bé Fanette mang hoài bão giành chiến thắng trong cuộc thi vẽ: “Cô đã đăng ký cho lớp cháu tham gia một cuộc thi. Một cuộc thi quy mô toàn thế giới, ông James ạ. Đúng thế đấy, TOÀN THẾ GIỚI... Giải thưởng Robinson! Nếu thắng, cháu sẽ được đi Nhật, hay Nga, hoặc Úc... Cháu sẽ xem xem... Cháu vẫn chưa quyết định...” [2; tr.69]. Khi trưởng thành, “tôi” mang tên Stéphanie Dupain, là cô giáo xinh đẹp tại làng Giverny. Về già, “tôi” là bà lão sống đơn độc tại nhà xay bột Chennevières: “Nhà xay bột từ lâu đã thuộc về John Stanton, một họa sĩ người Mỹ dường như có tài cầm vợt tennis hơn cầm cọ thì phải. Nhưng từ lâu rồi, mà người ta không biết rõ tại sao, đối với bọn trẻ trong làng, nhà xay bột Chennevières là nhà của mụ phù thủy” [2; tr.107]. Ba mảnh ghép tưởng chừng rời rạc, manh mún song khi kết nối lại với nhau, chúng hình thành câu chuyện lớn, phản ánh đầy đủ mọi khía cạnh, góc khuất trong cuộc đời các nhân vật. Thông qua việc phân tách và hoán đổi trình tự các sự kiện, Bussi đã kiến tạo một cốt truyện nhiều tầng bậc, giàu tính đánh đố và sức cuốn hút. Độc giả phải kiên nhẫn thu thập từng mảnh ghép qua mỗi trang sách, suy luận tìm ra sợi dây liên kết và ghép nối chúng thành chỉnh thể cốt truyện.

Song hành cùng cốt truyện phân mảnh, tiểu thuyết *Hoa súng đen* còn được nhà văn lồng ghép kiểu cốt truyện đa tuyến. Bussi kế thừa đặc điểm truyền thống của cốt truyện trinh thám bởi vận dụng “tính nhị nguyên” vào tác phẩm, phát triển hai tuyến truyện song song. Trong tuyến truyện thứ nhất, tác giả dẫn dắt người đọc đến với hành trình điều tra vụ án mạng ở ngôi làng Giverny của hai thanh tra Laurence Sérénac và Sylvio Bénavides. Tuyến truyện thứ hai kể về số phận của nhân vật “tôi”. Gắn liền với hai tuyến truyện này, các tuyến truyện khác (nhánh) cũng được lồng ghép vào tác phẩm, nổi trội là tuyến truyện về tình yêu giữa thanh tra Laurence Sérénac và cô giáo Stéphanie Dupain. Họ gặp nhau tại trường tiểu học ở ngôi làng Giverny: “Trong chốc lát, Laurence bắt gặp ánh mắt cô đang hướng về phía bọn trẻ vừa ào ra khỏi cổng vừa cười, như thể chúng mang theo trong cặp sách những ước mơ của cô giáo vậy” [2; tr.45].

Tình yêu của họ phát triển song hành với hành trình giải mã vụ án. Mặc dù tình yêu của Laurenç Sérénac và Stéphanie Dupain chân thành, tha thiết nhưng xét đến cùng đó vẫn là mối quan hệ bất chính bởi Stéphanie Dupain là người đã có chồng. Mâu thuẫn nội tại giằng xé buộc Stéphanie lựa chọn chạy trốn hoặc ở lại. Cô cùng Laurenç Sérénac hoạch định kế hoạch bỏ trốn: “Còn mười phút nữa! Mười phút nữa, cô sẽ cho bọn trẻ tan học và chạy vội đến gặp Laurenç. Đảo Tầm Ma. Cô cảm thấy phấn khích như cô thiếu nữ có anh người yêu mặt đầy mụn đang đợi ở ngay cổng trường, dưới mái hiên nhà chờ xe buýt” [2; tr.318]. Kế hoạch bắt thành bởi Jacques Dupain đã phát hiện sự việc trước khi cô đến đảo Tầm Ma: “Ngay khi anh bắt đầu khiến cô ấy lung lay, tôi đã nhận ra. Từng chi tiết nhỏ nhặt nhất, thiếu một cuốn sách trên giá, ánh mắt Stéphanie nhìn vào khoảng không xa xăm, sự yên lặng” [2; tr.314]. Cuối cùng, Stéphanie đành “an phận” sống chung với chồng của mình. Hơn bốn mươi năm sau, tất cả sự thật về vụ án được phơi bày, đó cũng là lúc Stéphanie toàn quyền quyết định cuộc sống của mình. Cùng lúc đó, Laurenç trở về tìm gặp Stéphanie nhưng câu chuyện về tình yêu giữa họ vẫn còn bỏ ngỏ, đứt quãng bởi kết thúc mở của tác phẩm. Mặc dù, tuyến truyện về tình yêu của thanh tra Laurenç Sérénac và cô giáo Stéphanie Dupain không chiếm dung lượng lớn, nhưng đó lại là tình tiết quan trọng đúc kết cho sự thành công trong việc xây dựng cốt truyện của nhà văn. Nhìn chung, cốt truyện trong tiểu thuyết *Hoa súng đen* được xây dựng với nhiều tình tiết rối ren, chồng xếp. Cốt truyện phân mảnh, lắp ghép và đa tuyến được sử dụng linh hoạt, góp phần tái hiện hiện thực hỗn độn, đa chiều.

Ngoài cốt truyện, nhân vật cũng là yếu tố quan trọng trong tiểu thuyết trinh thám. Lê Huy Bắc, trong *Giả trình thám trong tự sự hậu hiện đại*, nhận định: “Một cấu trúc trinh thám hoàn chỉnh về mặt nhân vật sẽ bao gồm: nạn nhân - thám tử - tội phạm, đương nhiên cả thời gian và địa điểm cũng đóng vai trò quan trọng trong một câu chuyện trinh thám” [1; tr.39]. Nhìn chung, cấu trúc hoàn chỉnh của tác phẩm trinh thám được thiết lập như một trật tự thống nhất nhằm hướng đến sự giải mã, tìm tòi những manh mối của sự thật. Đặng Thị Bích Hồng, trong *Phân trình thám & tiểu thuyết Paul Auster*, nhận định về nhân vật thám tử như sau: “Để bắt đầu cuộc điều tra và để lựa chọn giải pháp, thám tử trước hết phải đối mặt với một tội ác. Nó như là biểu tượng của sự tan vỡ trật tự thông thường trong xã hội” [4; tr.46].

Trong *Hoa súng đen*, Bussi tiếp biến đặc trưng trinh thám cổ điển, khai mở tới đa các phương diện miêu tả nhân vật dưới góc nhìn đặc trưng thể loại. Kiểu nhân vật thám tử trong tác phẩm được nhà văn khắc họa rõ nét qua nhân vật Laurenç Sérénac và cộng sự Sylvio Bénavides. Laurenç Sérénac xuất hiện với vai trò là thanh tra chỉ đạo trực tiếp vụ án mạng của Jérôme Morval: “Một người vừa tốt nghiệp trường cảnh sát Toulouse ..., chưa đầy ba mươi tuổi” [2; tr.18]. Sylvio Bénavides cũng là cấp phó năng động, chuyên nghiệp: “Thanh tra Sérénac nhậm chức ở Vernon chưa lâu nhưng đã nhanh chóng hiểu rằng Sylvio Bénavides làm việc đó rất tốt, chấp hành mệnh lệnh nhanh chóng; biết sắp xếp công việc; lưu trữ dữ liệu cẩn thận. Một cấp phó lý tưởng, có thể nói vậy” [2; tr.17-18]. Trong quá trình điều tra vụ án, hai thanh tra nêu nhiều giả thiết khác nhau nhằm truy tìm hung thủ: “- Được rồi Sylvio, đồng ý với cậu. Ta đang đối mặt với một gã phụ trách theo dõi Morval và báo cáo về những mối quan hệ phiêu lưu ngoài luồng của anh ta [...] Nhưng tôi đặt lại câu hỏi cho cậu, tất cả những chuyện đó thì giúp ích gì cho chúng ta trong vụ điều tra? ..., - Tôi đã suy nghĩ về tất cả những điều đó, sếp ạ. Với tôi, mật mã này, với điều kiện ta phải tin vào nó,

đương nhiên, sẽ đem lại cho chúng ta hai thông tin quan trọng” [2; tr.278-279]. Có thể thấy, Bussi khai mở tối đa năng lực, phẩm chất của kiểu nhân vật thám tử. Cả hai nhân vật này đều có những tài năng riêng biệt, dù không toàn diện nhưng vẫn mang các đặc trưng cần có của thám tử. Nhà văn tạo dựng nhân vật ở nhiều góc độ khác nhau. Điển hình là viên thanh tra Laurenc Sérénac. Không chỉ quá trình điều tra vụ án, tác giả còn khai thác ở nhân vật này ở khía cạnh đời tư cá nhân. Laurenc Sérénac nảy sinh tình cảm với cô giáo Stéphanie Dupain. Công việc của một thanh tra đòi hỏi sự chuẩn xác nhưng anh lại dễ cảm xúc cá nhân chi phối, đưa ra phán đoán dựa trên “trực giác”: “...Sérénac đột nhiên dừng lại: - Stéphanie Dupain... Cô ấy đang gặp nguy hiểm. Sylvio Bénavides nhúu mày. Như thể căn phòng trở nên u ám hơn. - Cái gì khiến sếp nghĩ như vậy? - Tôi đã nói với cậu rồi, trực giác...” [2; tr.80]. Cuối cùng, cuộc điều tra tạm dừng, không có hồi kết: “Laurenc Sérénac nhìn đồng hồ. 16 giờ 25. Anh đội mũ và nổ máy chiếc xe Triumph. - Mỗi người có con đường thoát riêng...” [2; tr.294]. Sylvio Bénavides đã cố gắng điều tra nhiều năm liền nhưng không thể hoàn kết vụ án: “Bénavides có chút nhược điểm là bản thân hơi thiếu sáng kiến... Và hơn nữa, Sérénac có cảm giác thực ra do anh quá nhút nhát chứ không phải do thiếu năng lực. Một anh chàng tận tụy!” [2; tr.18]. Rõ ràng, Bussi khắc họa những đặc điểm chưa hoàn hảo ở nhân vật này, không tuân theo khuôn mẫu trình thám truyền thống.

Ngoài thám tử, tội phạm cũng là kiểu nhân vật quan trọng trong tác phẩm. Soi chiếu các nguyên tắc viết truyện trinh thám của Todorov, có thể thấy Bussi vận dụng lý thuyết trình thám một cách nhuần nhuyễn và tinh tế. Trong *Hoa súng đen*, Jacques Dupain là hung thủ của những cái chết bất ngờ xảy ra ở tuyến truyện. Tác giả chủ ý để nhân vật tự thú tội sau hàng loạt những tội ác mà y đã thực hiện: “Anh luôn biết rằng số phận của hai ta gắn liền với nhau. Anh ở đây, trên trái đất này, là để bảo vệ em. Để, nói thế nào nhỉ, loại bỏ những cành nhánh chần xung quanh em, trên con đường của em...” [2; tr.363]. Khi còn là cậu bé, Jacques Dupain (biệt danh Vincent) ra tay kết liễu hai mạng người một cách tàn bạo và man rợ. Chính Jacques sắp đặt toàn bộ sự việc - hiện trường giả sau cái chết: “Rằng nhiệm vụ của anh cần phải được hoàn thành. Đêm hôm sau, anh đã chôn xác chết giữa đồng cỏ. Một công việc điên rồ với một đứa trẻ, em có thể tin anh. Sau đó, anh đã đốt toàn bộ những gì còn sót lại, từng ít một, từng chiếc giá vẽ, từng bức họa...” [2; tr.366]. Mọi suy nghĩ và hành động lúc nhỏ của Jacques đều xoay quanh mục đích duy nhất: bảo vệ người mình yêu. Trưởng thành, Jacques là người chồng ghen tuông. Vì điều này mà y tước đoạt sinh mạng của Jérôme Morval: “Anh đã không còn lựa chọn nào khác, Stéphanie, anh đã giết hẳn tại đó, bằng con dao vẽ của ông James mà anh đã cẩn thận mang theo” [2; tr.369]. Tất cả vì chủ đích “tháo dỡ” những rào chắn để y chiếm hữu Stéphanie Dupain cho riêng mình.

Cùng với thám tử và tội phạm, nạn nhân cũng là kiểu nhân vật quan trọng trong “tam giác” nhân vật trinh thám. Trong *Hoa súng đen*, nạn nhân đầu tiên là Jérôme Morval: “Jérôme Morval. Một bác sĩ phẫu thuật mắt có tiếng, phòng khám của anh ta nằm trên đại lộ Prudhon, quận 16, Paris. Anh ta sống tại một trong những ngôi nhà đẹp nhất làng, số 71 phố Claude Monet” [2; tr. 19]. Ngoài Jérôme Morval, James cũng là kiểu nhân vật nạn nhân trong tác phẩm. Nhân vật này chỉ xuất hiện với những chi tiết miêu tả đơn sơ, đứt quãng và không rõ ràng, được tái hiện qua lời của Fanette: “Fanette không biết nhiều về ông họa sĩ già mà cô bé đã gặp cách đây một tuần, ngoại trừ việc ông là người Mỹ, tên James, và hầu

như ngày nào ông cũng vẽ tại đây” [2; tr.68]. Cuối cùng, cái chết của James vẫn là ẩn số, bị chôn vùi dưới lớp bụi mờ của thời gian.

Tựu trung lại, thông qua việc đan cài nhiều cốt truyện, nhà văn dẫn dụ người đọc truy vết những manh mối, ghép nối chúng thành hệ thống hoàn chỉnh. Nhà văn khéo léo xây dựng tam giác nhân vật, từ đó kích thích độc giả khám phá văn bản. Tiểu thuyết *Hoa súng đen* không chỉ kế thừa những giá trị truyền thống mà còn thể hiện rõ dấu ấn cách tân của nhà văn trong sáng tác.

3.3. Đặc trưng trình thám trong *Hoa súng đen* nhìn từ thủ pháp tạo hiệu ứng

Nhìn từ phương diện đặc trưng thể loại, tiểu thuyết trình thám được tạo dựng bởi nhiều thủ pháp khác nhau trong quá trình phát triển câu chuyện. Tri hoãn, bỏ ngỏ và đánh lạc hướng là những thủ pháp nổi bật được Bussi sử dụng trong tác phẩm.

Tiểu thuyết *Hoa súng đen* thu hút độc giả nhờ vào lối kể chuyện lồng ghép nhiều tình tiết, sự kiện. Thủ pháp tri hoãn, bỏ ngỏ được tác giả đan cài ở mảnh truyện thứ nhất - kể về hành trình giải mã vụ án của hai thanh tra Laurenç Sérénac và cộng sự Sylvio Bénavides. Trong quá trình điều tra, tác giả khéo léo đan xen nhiều sự kiện, tình tiết khác nhau nhằm gia tăng tính phức tạp cho vụ án. Nhà văn lồng ghép tuyến truyện về tình yêu của thanh tra Laurenç Sérénac và Stéphanie Dupain làm cho câu chuyện trở nên hỗn độn, trùng lặp. Câu chuyện tình yêu của họ làm cho việc điều tra trở nên phức tạp, giàu kịch tính: “Tôi không biết tại sao, có vẻ như đây là một vụ dàn dựng, một pha sắp đặt. Cứ như thể từng chi tiết đã được lựa chọn sẵn. Chính nơi đây, tại Giverny. Diễn biến các sự kiện. Con dao, hòn đá, chết đuối...” [2; tr.21]. Nhiều manh mối khác nhau được tìm thấy, song không góp phần hoàn kết vụ án. Vụ án rẽ thành nhiều hướng làm cho hành trình điều tra của thám tử dần đi vào ngõ cụt, bế tắc. Câu chuyện gặp gỡ giữa Laurenç Sérénac và Stéphanie Dupain tại đảo Tầm Ma cũng là chi tiết bỏ ngỏ quan trọng trong tác phẩm. Cuộc giao hẹn của họ bất thành bởi sự ngăn chặn, cảm đoán của Jacques Dupain. Anh đe dọa, buộc Laurenç rời khỏi Giverny. Ngay lúc này, Laurenç nghi ngờ Jacques Dupain là sát nhân giết chết Morval: “Chúng ta đang ở đây, Dupain. Mặt nạ rơi rồi. Bộ mặt thật đã lộ ra. Thủ phạm giết Morval...” [2; tr.316]. Dù vậy, lời kết tội của thanh tra cũng chỉ là phỏng đoán. Cuối cùng, sự thật về vụ án mạng của Jérôme Morval vẫn là một ẩn số không có lời giải đáp. Hơn bốn mươi năm sau, nhờ vào lời thú tội của Jacques Dupain mà sự thật mới được hiển lộ, phơi bày.

Trong quá trình điều tra, hai thanh tra phát hiện thêm vụ án mạng về cái chết của cậu bé Albert Rosalba với những manh mối nhỏ lẻ, đứt quãng: “Một đứa trẻ đã được tìm thấy bị đuối nước trên sông Epte đoạn chảy qua Giverny. Chính tại nơi Jérôme Morval đã bị giết. Chết cùng kiểu, cùng cách thức” [2; tr.154]. Vụ án này bị bỏ ngỏ, hung thủ nằm ngoài vòng pháp luật. Ngoài ra, cái chết của nhân vật James cũng bỏ ngỏ, chưa được làm sáng tỏ. Các tình tiết, sự kiện xoay quanh nhân vật James rất mờ ảo, không xác thực được miêu tả qua lời kể của cô bé Fanette. Thông tin về ông khá mơ hồ, không tạo được ấn tượng hoặc sự chú ý của thanh tra và dân làng. Điều này dẫn đến vụ án về cái chết của ông trở nên mờ nhòe, không hiện hữu: “Một kẻ lang thang chẳng ai quan tâm đến. Vào năm 1937, mọi người có nhiều mối bận tâm khác. Hơn nữa, vài ngày trước đó, người ta đã tìm thấy một công nhân

người Tây Ban Nha bị giết trong một chiếc sà lan, ngay đối diện Giverny” [2; tr.366]. Bussi khéo léo sử dụng manh mối tạo nên sự quanh co, kịch tính cho văn bản.

Trong tiểu thuyết *Hoa súng đen*, nhà văn còn sử dụng thủ pháp đánh lạc hướng nhằm mở rộng biên độ cho tác phẩm. Giống như trò hoãn bỏ ngõ, thủ pháp đánh lạc hướng được sử dụng như “trò chơi ngôn ngữ”, dẫn dụ độc giả tiếp cận văn bản. Mở đầu tác phẩm, tác giả khéo léo “đánh lừa” độc giả qua lời dẫn: “Ba người phụ nữ sống trong một ngôi làng” [2; tr.9]. Ba người phụ nữ được phác họa mang những nét riêng biệt: “Người thứ nhất độc ác, người thứ hai dối trá, người thứ ba ích kỷ” [2; tr.9]; “Người thứ ba là người có tài nhất, người thứ hai là người khôn khéo nhất, người thứ nhất là người kiên định nhất” [2; tr.10]. Câu văn giới thiệu mang tính mâu chốt: “Người thứ ba, người trẻ nhất, tên là Fanette Morelle; người thứ hai tên là Stéphanie Dupain; người thứ nhất, người già nhất, chính là tôi” [2; tr.10]. Câu chuyện tưởng chừng xoay quanh ba người phụ nữ khác nhau, song đến cuối văn bản, độc giả bất ngờ nhận ra tất cả chỉ xoay quanh một người phụ nữ duy nhất. Hai nhân vật Fanette Morelle, Stéphanie Dupain được khắc họa qua hồi ức của nhân vật “tôi”. Thủ pháp đánh lạc hướng còn được sử dụng trong mảnh truyện kể về hành trình điều tra vụ án. Nhiều manh mối được hai viên thanh tra phát hiện tưởng chừng đưa vụ án đến hồi kết, song trái ngược với dự tính của họ. Đầu tiên, manh mối về tám thiếp với những dòng chữ: “MƯỜI MỘT TUỔI. CHÚC MỪNG SINH NHẬT” [2; tr.23] đặt ra nhiều giả định khác nhau cho vụ án. Cuối cùng, những giả định này làm chệch hướng khiến cho cuộc điều tra dần lún sâu vào ngõ cụt. Bên cạnh đó, những bức ảnh nặc danh kèm theo những con số bí ẩn cũng góp phần đánh lạc hướng độc giả: “Nào tôi sẽ nghiêm túc hai giây. Tôi sẽ thú nhận với cậu, có cái gì đó kỳ lạ trong vụ này. Một sự kết nối giữa tất cả các yếu tố không tài nào xảy ra được” [2; tr.67]. Các manh mối mới không cung cấp thông tin xác đáng để giải mã vụ án; mà trái lại, làm cho vụ án thêm rối ren, phức tạp.

Câu chuyện về chú chó Neptune cũng là tình tiết đánh lạc hướng. Mở đầu tác phẩm, ngay khi nhân vật “tôi” phát hiện xác chết ở bờ sông Epte, chú chó Neptune đã xuất hiện ở đó. Bề mặt văn bản cho thấy tất cả chỉ là sự trùng hợp, ngẫu nhiên. Về sau, độc giả dần phát hiện hình ảnh chú chó Neptune xuất hiện hầu hết trong mọi mảnh truyện. Chú chó Neptune xuất hiện từ năm 1937 đến 2010 và có mặt trong mọi sự kiện của Fanette, Stéphanie và cả nhân vật “tôi”. Sự xuất hiện của chú chó Neptune ở các thời điểm khác nhau là một câu hỏi lớn. Chú chó xuất hiện vào năm 1937 cùng Fanette nhưng sau đó cô bé đã rất đau khổ vì cái chết của Neptune: “Lúc đó tôi mười hai tuổi. Tôi đã siết chặt Neptune bằng tất cả sức lực của mình, nó đã chết trên tay tôi. Một năm sau cái chết của Paul. Chết vì già, mẹ đã nói vậy” [2; tr.381]. Đặc biệt, đến năm 1963 chú chó lại là nạn nhân xấu số trước nòng súng của Jacques Dupain: “Mồm Neptune bị rách toạc. Con chó đổ xuống như bị sét đánh trúng. Tay Sérénac nắm chặt một nhúm lông dính máu. Trên cổ tay anh và quần áo anh dính đầy những mảnh da, nội tạng và phần còn lại của một bên mắt và một bên tai con chó” [2; tr.323]. Sự rối ren càng khó hiểu khi chú chó Neptune lại xuất hiện qua lời kể của nhân vật “tôi”: “Giờ thì tôi gọi to hơn. Con chó vẫn không xuất hiện. Con lo lắng của tôi bắt đầu chuyển thành nỗi sợ hãi thật sự ... A... Con chó của tôi đang xuất hiện từ đâu đó, đang xù lông bên phải

tôi, nó vừa cọ vào váy tôi. Đôi mắt láu lỉnh của nó hấp háy như để xin tôi thứ lỗi vì đã đi chơi quá lâu” [2; tr.344]. Đến cuối tác phẩm, người đọc bất ngờ về chú chó này qua lời giải mã của nhân vật “tôi”: “Tôi đã có sáu con chó trong đời mình. Tất cả đều là béc giê Đức. Tôi đều gọi chúng là Neptune, để chiều theo ý muốn đồng danh của cô gái nhỏ đơn độc và bất hạnh, người muốn rằng con chó của mình tồn tại mãi, và ít nhất là nó, chỉ có nó là không chết đi!” [2; tr.382]. Đến đây, độc giả vỡ lẽ nhận ra rằng không chỉ có một, mà có nhiều chú chó tên Neptune trong tác phẩm. Mặc dù Todorov không trực tiếp đề cập đánh lạc hướng như một nguyên tắc cụ thể, nhưng khi lý giải và soi chiếu lý thuyết của ông qua tiểu thuyết trinh thám của Bussi, có thể thấy được việc tạo ra những lỗ hổng, mất xác quyết và không toàn tri là một phần “thách thức” quan trọng trong việc điều tra các vụ án.

Nhìn chung, thủ pháp trì hoãn, bỏ ngỏ và đánh lạc hướng có vai trò quan trọng nhằm tạo hiệu ứng trinh thám trong *Hoa súng đen*. Bussi dẫn dắt người đọc đồng hành cùng nhân vật thám tử dần sâu vào hành trình khám phá, giải mã vụ án, qua đó chiêm nghiệm về nhiều vấn đề của hiện thực đời sống.

4. KẾT LUẬN

Tiểu thuyết *Hoa súng đen* tái hiện những vỡ vụn, hỗn độn của con người và hiện thực đời sống. Tác phẩm thể hiện rõ nét đặc trưng của tiểu thuyết trinh thám nhìn từ phương diện cốt truyện, nhân vật và các thủ pháp tạo hiệu ứng. Cốt truyện phân mảnh, lắp ghép và đa tuyến góp phần phục dựng hiện thực xã hội nhiều biến động, đa chiều. Bussi vừa kế thừa những nguyên tắc cơ bản của tiểu thuyết trinh thám cổ điển, vừa có những cách tân đáng chú ý trong xây dựng cốt truyện và nhân vật để xây dựng hệ thống nhân vật hoàn chỉnh theo quy luật tam giác, đồng thời cũng có những nét đặc trưng riêng trong sáng tác. Thủ pháp trì hoãn, bỏ ngỏ, đánh lạc hướng được Bussi sử dụng triệt để trong tác phẩm nhằm góp phần làm tăng hiệu ứng trinh thám. Nghiên cứu đặc trưng trinh thám trong tiểu thuyết *Hoa súng đen* mở ra nhiều địa hạt mới giúp nghĩa của văn bản được phát sinh không ngừng.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Lê Huy Bắc (2011), *Giả trình thám trong tự sự hậu hiện đại*, Tạp chí Khoa học, Đại học Sư phạm Hà Nội, số 2, tr.39-45.
- [2] Michel Bussi (2023), *Hoa súng đen* (Nguyễn Thị Hồng Hạnh dịch), Nxb. Hội Nhà văn, Thành phố Hồ Chí Minh.
- [3] Cristina Guarneri (2025), *Thematic, Formal, and Ideological Aspects of Literary Fiction: The Rise of Detective Fiction*, International Journal of English Literature and Social Sciences, 10(1) 62-71.
- [4] Đặng Thị Bích Hồng (2021), *Phân trình thám & tiểu thuyết Paul Auster*, Nhà xuất bản Đại học quốc gia Hà Nội, Hà Nội.
- [5] Trần Quang Hưng (2017), *Cốt truyện phân mảnh, lắp ghép trong sáng tác của Hồ Anh Thái*, Tạp chí Khoa học xã hội, số 2, tr.47-55.

- [6] Phong Nam, Nguyễn Thành Khánh (2016), *Bàn về quá trình vận động của trình thám Việt Nam*, Tạp chí Khoa học và Công nghệ, số 2, tr.71-73.
- [7] Meriem Salemi (2024), *The Detective Novel: Origins and Evolution*, Journal for Educators, Teachers and Trainers, 15(5): 147-156.
- [8] Rakhimova Nilufar Giasovna (2024), *Specific Features of Detective Fiction*, Academia Globe: Inderscience Research, 5(9): 78-80.
- [9] Tzvetan Todorov (2014), *Thi pháp văn xuôi*, (Đăng Anh Đào, Lê Hồng Sâm dịch), Nhà xuất bản Đại học Sư phạm, Hà Nội.

CHARACTERISTICS OF THE DETECTIVE GENRE IN MICHEL BUSSI'S *BLACK WATER LILIES*

Tran Chi Thuc, Pham Tuan Anh, Tran Y Na,
Tran Thi Van Anh, Ngo Hong Khanh, Nguyen Huynh Kim Chi

ABSTRACT

Michel Bussi is a major figure in contemporary French literature, particularly successful in crime fiction. His works, notably Black Water Lilies, open up many avenues for literary research and criticism. This study focuses on exploring the novel through three key dimensions: plot structure, character development, and the narrative techniques that create a strong detective fiction effect. While the plot and characters adhere to the conventions of the mystery genre, Bussi masterfully employs techniques of delay, ambiguity, and misdirection to heighten the text's thriller elements. This article not only elucidates the detective characteristics within the novel but also underscores Bussi's profound success on the global literary stage.

Keywords: Detective fiction, detective, misdirection, Black Water Lilies, Michel Bussi.

* Ngày nộp bài: 18/06/2025; Ngày gửi phản biện: 18/08/2025; Ngày duyệt đăng: 20/05/2026

* Nghiên cứu này được tài trợ bởi Đại học Cần Thơ, mã số: TSV2025-202.